

ПЕДАГОГИКАТА КАТО НАУЧНА ОБЛАСТ

доц. С. Цветкова, д.пс

ФУНКЦИИ НА ПЕДАГОГИКАТА

- **НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧНА** – изучава същността на педагогическите процеси и явления, структурата, механизмите и спецификата на формиране на индивида в процеса на целенасочено въздействие и взаимодействие; създаването на благоприятни условия за обучение. Установява **законите, принципите, теорията и концепцията** на научната област.

- **Конструктивно-техническа** –
обезпечава разработката на
методиките и технологиите.
Педагогиката е практико-
ориентирана приложна наука. В
този смисъл се уточняват **целите,**
задачите, методите, средствата
за обучение и възпитание.

- **Прогностична** – свързана с теоретичните концепции за перспективното развитие както на науката като цяло, така и на отделни нейни направления и изграждане на нови структури.

СТРУКТУРА НА ПЕДАГОГИКАТА

- Педагогическа теория – извежда общите закони на педагогиката, чрез които се обясняват познанията, фактите, явленията и връзките, отнасящи се до основните педагогически понятия. Тук се разглеждат различните педагогически подходи, идеи и възгледи.

- Педагогическа система – съвкупност от взаимосвързани средства, методи и процеси, които осигуряват цялостното организирано въздействие върху личността. Структурните елементи на педагогическата система са субектите, обектите, целите, съдържанието, методите и средствата на обучението и възпитанието.

- Педагогическа технология – включва система от подходи, методи, прийоми и стъпки за изпълнение на възпитателните и образователни задачи; представлява система от процедури и действия за обучение и възпитание.

СИСТЕМНА СТРУКТУРА НА ПЕДАГОГИКАТА

Системната структура на педагогиката като научна област включва разделите:

1. ТЕОРИЯ НА ВЪЗПИТАНИЕТО
2. ДИДАКТИКА (теория на обучението)
3. ОБРАЗОВАНИЕ. Управление на образователната система

ПЕДАГОГИЧЕСКИ ОТРАСЛИ:

Предучилищна педагогика; Начална училищна педагогика, Педагогика на средната училищна възраст, Педагогика на висшето образование; Пенитенциарна педагогика – възпитание и превъзпитание на правонарушителите; Инженерна, военна, спортна, музикална, медицинска педагогика. Специална педагогика; Информационно-кибернетична; Андрагогика – за обучение през целия живот; Кондуктивна педагогика – за работа с деца с увреждания и с ограничени възможности; Рехабилитационна педагогика – комплексна дисциплина, основана на медицински, психологически и специално-педагогически познания за болни, трудно обучаеми и трудно възпитаеми ученици

ЕТАПИ В РАЗВИТИЕТО НА ПЕДАГОГИКАТА

- **ПЪРВИ ЕТАП** – Педагогическите въздействия върху подрастващите се осъществяват посредством народните предания, приказки, пословици, поговорки, митове и други фолклорни форми.

- **ВТОРИ ЕТАП** – Педагогическите идеи са заложени в руслото на религиозните и философски учения и техните ярки представители: Сократ, Платон, Плутарх, Сенека, Квинтилиан, Конфуций, Авицена, Йоан Златоуст и др.

- Педагогиката от този период се възприема като приложна философия.
- Философията на възпитанието и образованието се свързва с аксиологията, гносеологията, онтологията, антропологията, с процесите на усвояване на общочовешките ценности, историческите и национални елементи на културата в развитието на личността и предаването на културните ценности.

- **ТРЕТИ ЕТАП** – Оформяне на педагогическите възгледи и теоретични схващания във философията на Т. Мор, Т. Кампанела, Р. Декарт, Ж. Русо, И. Хербарт, Р. Оуен, Дж. Лок, Г. Спенсър, А. Шопенхауер, Ф. Ницше, И. Кант, Г. Хегел, Л. Толстой и др.

Т. МОР – виден английски хуманист, живял по времето на “първоначалното натрупване на капиталите” (края на XV в. - активно развиващата се промишленост), член на парламента, активно се бори срещу кралския произвол и прекомерно големите данъци. През **1516** г. излиза труда му “*Златната книга за най-добрия строй и за новия остров Утопия*”.

- Във втората част на труда Мор рисува общество, в което гражданите работят 6 ч. на ден, няма частна собственост и между хората съществува пълно икономическо равенство.
- В “Утопия” на Мор е отделено значително място на въпросите за възпитанието. На остров Утопия се осигурява добро възпитание и първоначално обучение на всички деца. Така Мор издига идеята за всеобщо задължително обучение. Стремезът на Мор е науката и изкуството да бъдат достижение за всички.

- **ЧЕТВЪРТИ ЕТАП** – Характеризира се с бурно развитие на педагогическата мисъл и оформя педагогиката като самостоятелна научна област. За начало на етапа се приема появата на забележителния труд на чешкия педагог Я. А. Коменски “Велика дидактика”. През периода дълбока следа оставят трудовете на И. Песталоци, А. Дистервег, К. Ушински, А. Макаренко, Н. Крупская, В. Сухомлински и др.

Ян Амос Коменски (1592-1670)

- 1632 г. завършва своето съчинение “**ВЕЛИКА ДИДАКТИКА**”. Като преподавател в Унгария издава първия учебник, съставен на принципа на нагледността “Видимия свят в картини” (Orbus sensualium pictus).

Въведения от него принцип на прородосъобразност се свързва не само с наблюденията му върху растенията и животните, а и с педагогическия му опит. Принципът е свързан с идеята, че човекът е част от природата и се подчинява на нейните универсални закони.

- За организацията на образователната система Коменски предлага за по-големите ученици важните дисциплини да се изучават преди обяд; въвежда 6 часов учебен ден (“за сериозна работа”); установява понятията “учебна година”, “ваканция”, “учебна седмица”, “учебна практика” и “колективна работа на учителя с класа”; определя статута на училищния правилник; в края на учебната година да се уреждат публични изпити в присъствието на училищни ревизори.

Основи на преподаването според Коменски, са:

- Нагледност

- Дидактически принципи и правила:

- Доказване на правилата;

- Посочване на причинно-следствените връзки

- Осъзнаване

- Последователност

- Трайност на наученото – упражняване на новото.

- Коменски за личността на учителя: “толкова възвишена, колкото никоя друга под слънцето”, “мощно да увлича учениците си с благия пример”. Учителят трябва да бъде честен, деликатен, настойчив, жив образец на добродетелите, безкрайно да обича своята работа, да буди интереса на учениците си към учението.

- В XV глава от “Велика дидактика” засяга въпросите за физическото възпитание (да се живее умерено, просто, със здрава храна, физически упражнения, редуване на труда с почивка, дава препоръки за хигиенното уреждане на училищните постройките.
- В развитието на педагогиката Коменски има толкова важна роля, каквато има Коперник в астрономията.

Педагогиката в днешно време доразвива, обогатява и обновява трайното наследство на първите учени-философи.

■ ПРЕДМЕТ НА ПЕДАГОГИКАТА

- е цялостният процес на целенасочено развитие и формиране на човешката личност в условията на обучение, образование и възпитание

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ И КАТЕГОРИИ

■ Възпитание

като педагогическо явление има
множество определения, например:

целенасочена професионална дейност на педагога, която съдейства за развитието на личността, в контекста на съвременната култура и ценности;

- целенасочена, управляема и открита система на възпитателни въздействия и взаимодействия, в която възпитаниците са паритетни участници в процеса и в известна степен имат възможност да внесат изменения/промени в целенасочените усилия за придобиване на общочовешки културни ценности;

- въвеждане на личния опит в организираната система за усвояване на социалните и възпитателни достижения, при което се отчитат потенциалните възможности, за да се стимулира самостоятелност и саморазвитие на индивида.

Видове възпитание

- Определят се според характера на възпитателните цели и пътищата за тяхното достигане. По *институционален признак* се различават: училищно, семейно, религиозно, организационно, възпитание в специализирани заведения.
- Според *използвания стил* на възпитание: авторитарно, либерално, демократично.

В сферата на световната педагогика се въвежда още едно понятие – *поликултурно възпитание*, което се свързва с различните културни и възпитателни интереси на различните национални и етнически общности. Новата област решава следните задачи:

- Адаптация на индивидите към ценностите на многонационалната култура;
- Формиране на разбиране на равноценността на различните националности;
- Обучение на взаимодействие между индивидите с различни традиции;
- Ориентация в разнообразието на културните диалози.

■ Образование.

Сложно и по-широко понятие в сравнение с възпитанието. Приема се като **система** с определени задачи и цели, свързани с държавната политика, социално-икономическото развитие. Многообразна личностно-ориентирана дейност, обезпечаваща самоопределянето и самореализацията на личността в динамично променящата се социо-културна среда.

■ Самообразование.

Социално-ориентирана, систематично организирана познавателна дейност за достигане на значими личностни или обществени цели, удовлетворяване на познавателните, професионалните интереси и повишаване на квалификацията.

■ Педагогическо взаимодействие.

Личностен контакт между обучаеми и обучители.

Бива: случайно, преднамерено, вербално, невербално, дълготрайно или кратко, с частен или публичен характер.

■ Педагогически процес.

Цялостния учебно-възпитателен процес, характеризиращ се съвместна дейност, сътрудничество, стимулиращ развитието и самореализацията на личността.

■ Самовъзпитание.

Съзнателна и целенасочена дейност на индивида по отношение на изграждане на положителни и преодоляване на отрицателни качества на личността.

■ Обучение.

Организиран и управляем процес за придобиване на знания, умения и навици, за развитие на умствените възможности и за изграждане на предпоставки за самообразование.

ВРЪЗКА НА ПЕДАГОГИКАТА С ДРУГИТЕ НАУКИ

- **Философия.** Определя методическите подходи за обяснението на педагогическите явления, мястото на възпитанието в развитието на обществото. Философията дава тълкувание на общите закони в природата, обществото и теорията на познанието (гносеология).
- **Социология.** Дава обяснение за влиянието на средата върху формирането на личността, законите за развитието на социалните групи и социални отношения.

- **Психология.** Особено тесни взаимосвързки между двете научни области. Психологията изучава и разкрива особеностите в развитието на психиката на учащите се, обяснява механизмите за развитието на личността, разкрива същността на възпитанието и обучението.

- **Медицина, анатомия, училищна хигиена, физиология на висшата нервна дейност, генетика.** Обогатяват педагогиката със знания за физиологията и генетиката, които обясняват индивидуалните специфики на психичното развитие, позволяват по-добре да бъдат осъзнати предпоставките и резултатите от етапите в развитието, как оптимално могат да въздействат условията за успешно обучение и за укрепване на детското здраве. *Тези научни области осигуряват естествено-научната база на педагогиката.*

- **Информатика.** Съвременността изисква висока информационно-техническа база за осъществяване на образователния процес. Поставянето на процеса в рамките на информационните технологии се развива с особено бързи темпове.
- **Етнология.** Връзките произтичат от дълбоките корени на националното самосъзнание, традиции, възпитателни и образователни успехи в исторически аспект на конкретната общност.

- **Екология на личността, екология на средата.** Сравнително нови научни област, които дават знания за закономерностите и възможностите за съхранение на личността от неблагоприятните фактори на средата, разкриване на потенциалните възможности на индивида.
- Педагогиката се свързва и с редица **други научни области** като кибернетика, математическо моделиране, ергономия и др.